

غىوار ۱۴، ۱۹۱۴.

ربيع الاول ۱، ۱۳۳۲.

الدنيا والاخرة

[الدين والادب]

آيدە ايكى مرتبه نشر ايدىلور دىنى، ادبى، علمى و سياسى
مجله اسلاميه در.

محرر و صاحب امتيازى: ملا عالم جان البارودى

فهرستى:

تفسير: الله تعالى نك آدم عليه السلام و زوجته
جنته طور رغه فرمانى، بو جنت حقه مفسر-
لورنك سوزلورى، بو حادثه ده گى حكمتلر: آدم
وزوجينك زلتلرى، شيطانك آدم گه وبتون
نسلينه شول وقتدن باشلاب دشمانلىغى، بو
قصه ده غى بزم ايچون عبرت و حكمتلر، حضرت
آدم نك بو زلتينه قىلدىغى توبه نك مقبول
اولمقى. ع، البارودى. ۱۲۹

مولد مبارك: رسول الله عليه السلام نك
ولادتى، نشوى، اخلاقى، پيغمبرلىكى، پيغمبر-
لىكىنه ايك آچق دليل اولغان خصوصى احوالى
تعليماتى؛ اسلام نك عربلر ده ظهورينك حكمتى.

محمد نجيب تونتارى. ۱۳۴

قران.

سيرة محمدية دن بر پارچه: پيغمبرونك
نسلى - نشأتى و پيغمبرلك كىلوى - رساله محمديه -
گه احتياج - دينگه آشكار دعوتى - معجزه،

مكتبة

۱۹۱۴

قرآن - بعض وصيتلرى. ۱۴۹

بیک فائدہ لی و ہر کما گہ کر کلی کتاب

الفوائد البہیہ فی تراجم الحنفیہ

بو کتاب، ہندستان نیک ایک معتبر علماسندن ۱۳۰۴ تاریخندہ
وفات بولغان ابو الحسنات محمد عبدالحی الکنوی اثری بولوب،
اسمندن ده آکلاشلدیغی کبی علماء حنفیہ نیک ترجمہ حاللرندن
عبارتدر. بو کتابده حروف ہجا ترتیبی برلہ ۵۰۰ دن آرتق
علمانک تاریخ ولادت و وفاتلری، ترجمہ حیاتلری، علمدہ گی
درجہ لری، تالیف وتصنیفلری حقندہ غایت گوزل روشدہ معلومات
بیرلمشدر. کتابنک اچندہ مقصود بالذات بولمیچہ بر مناسبت برلہ گنہ
ذکر ایتلگان آدملرنکدہ ترجمہ حاللری صرق آستندہ یازلمشدر.
استفادہ ایتلور گہ لایق بر کتاب بولغانلقدن علم مجلرینہ مطالعہ سینی
توصیہ ایتہمز.

کتاب قزانده زور قولده، ۳۱۰ بیت اولراق یخشی
کاغد گہ باصلغان. بهاسی: پوچتہ حقندن باشقہ ۸۰ ت،
پوچتہ برلہ - ۱ صوم.

صانیلاتورغان اورنی قزانده "ملت" کتبخانہ سی.

الکبیر والاکبر

۵ نچی سان ۱۳۳۲ سنه ربیع الاول ۱ سهشنبه ۱۹۱۳ سنه غنوار ۱۴

باب التفسیر

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا

حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۳۵﴾

فَازِلَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا

بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى

حِينٍ ﴿۳۶﴾ فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ

الرَّحِيمُ ﴿۳۷﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَمَا يَأْتِيكُمْ مِنْي هُدًى

فَمَنْ تَبِعَ هُدًى فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۳۸﴾ وَالَّذِينَ

كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۳۹﴾

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ

شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ.

ترجمه: وایتدک ای آدم اوزک و جفتک او جماخده تورگز و آندن

تیلاگان یرگزده راحتلانوب بیگز، اشبو یغاچقه یقینلاماگز،

(یقینلاماگز) ظالمردن بولورسگز.

ايضاح: الله تعالى آدمي ير ائدى و آگا عام و يروپ فرشته لور
 آراسنده درجه و فضائينى كورستكاج آنى اكرام و احترام قيلدروپ،
 آگا سجده قيلدردى. بو قدرلى حال ايله آدمك حسن استعدادى
 و سلامه فطرتى و زياده فضيلتى بلدرلدى اكر شول فطرتينى سلامت
 حالنده ساقلاسه و استعدادينى سوء استعمالگه دوچار ايتماسه، بلكه
 حسن استعمال ايتسه بيك ترقى ايده چكى، الله تعالى حضر تينه مقرب
 بولاچاغى و درست روشده آنك خليفه سى اولاچاغى آگلا تولدى.
 بو حال و روش، ظاهرده و صورته، خاص آدم عليه السلام
 حقنده قيلنغان بولسه ده، آدم بتون نسل و ذريتنيك توب ارقى و هر قايسى
 ايچون بر وجود اجمالى بولوب، آگا بولغان حكم همه نسلينه
 و بتون جنسينه تاثير و سرايت ايدچك بولغانغه الله تعالى، حكمت و مصلحتى
 بوينجه، بتون آدم جنسينه قيلنه چق ابتلاء و تكليفنى باشلار، امثال
 و اطاعت تقديرنده ايرشه چك حسن جزاء، راحت و سعادتنى كورساتور
 ايچون، آنى جفتى برله او جماخقه قويوب، هر تورلى نعمت و لذت لرندن -
 يالغوز بر تورلى يغاچنى استثناء ايدوب - استفاده ايدرگه ايركلى
 قيلدى. و بر يغاچنى بلدروپ: موگا قاغولما گز! قاغولسا گز
 (آندن يسه گز) ظالم و عاصى بولورسگز ديدى (۱).

(۱) آدم و حوانى اقامت قيلدولغان او جماخ قيامته يخشيلار
 ايچون دارالجزاء بولغان او جماخمو ياكه ير يوزنده آنك مثلى
 بولغان بر باغچه مو؟ علماء تفسير آراسنده تورلى سوز بولسه ده،
 آرتق تفتيش و تحقيقى تيوشلى مسئله دگلدور. بزگه قرآنده جنت
 ديو بيان ايدلگاج تورلى احتمال لرغه بارماي، دارالجزاء بولغان
 جنت ديو گهان ايتمك جائز و كافى بولسه كرك. معتزله يوم قيامتن
 الك جنت مخلوق دگل ديدكلرندن صوگنى سوز آنلار طرفندن
 چيقارلغان سوز بولمقى احتمال كوريله در.

ابن جریر طبری ایتکان، الله تعالی آدهنی و جفتینی بر یغاچدن
 طیغان، آنلار آندن بیگانلار، لکن قایو نوع یغاچ ایدکینی بزگه
 الله طرفندن قرآنده وسنه صحیحه ده بیان ایدلمگان. بغدادی، ازوم،
 انجیر یغاچلری بولوی حقنده علمادن تورلی روایتلر کلمگان، هر
 قایوسی احتمال. تعیین بلگان کشیگه علمی فائده ایتمای، بلمگانگه
 جهلی زیان ایتمای تورغان اشدر. فخر رازی هم شول فکرده در.
 و الله اعلم بالصواب.

فازلهما الشيطان عنها فاخرجهما مما كانا فيه وقلنا اهبطوا بعضكم
 لبعض عدو ولكم في الارض مستقر ومتاع الى حين.
 ترجمه: پس شیطان آنلارنی او جماخدن طایدردی، آنلارنی
 بولغان راحتلرندن چیقاردی. ایتدک: (یریوزینه) بو برگزگه دشمان
 بوله راق اینگز! قیامتکاچه سز نك ایچون مکان و کرک یراغ یرده
 بولا چا قدر.

ایضاح: شیطان باشدن اوق کبر و حسدی سبیلی آدمگه دشمان
 ایدی. سجده واقعه سندن صوڭ دشمانلقی و سوء قصدی بیگرک آرتدی،
 نچو ک بولسه ده آدمگه زیان کلتورو نیتنده بولدی. الله تعالی نك
 بیلگولی بر یغاچدن نهی ایتدکینی غنیمت بلوب، آنلارنی جنتدن
 چیقاررغه اشبو نهینی سلتاو توتدی. چونکه جنتده خطا و گناه
 صیغماغانی، خطالی کمسنه آنده بولمیا چاقینی شیطان آنیق بله ایدی.
 اشبو طریقندن آنلاردن اوج آلوغه قرار و یروب آنلارنی وسوسه
 ایتدی؛ اعراف سورده سنده ایتولمشیچه:

« بو - شجرة خلد، موندن بیسه گز بو باغچه ده منگو قالورسز «دیو
 وسوسه قیلمقی سبیلی بونلر آندن تناول قیلدیلر و بو خطالری «بیلی نعمت
 و راحت بونلردن کیتدی؛ کیگان کیوملری سالوندی، یالانغاچ قالدیلار
 و آنده تور مقلری ممکن بولمادی، الله طرفندن چیقاررغه امر بولدی.

الله تعالى آنلارغه (آدم و جفتى حواغه و شيطانغه) ير گه اينار گه
بيوردى، آدم بر له شيطان آراسنده دائما عداوت بولاچاقيني
وهر وقتده آدمگه و بارچه نسلينه شيطان شرنندن و آنك وسوسه سندن
ساق بولورغه تيوشلكنى تنبيه ايدرك ايندر لديلر.

آدم عليه السلام نك جنتده تمام راحتده بولديقى حالده الله نك
فرمانيني يخشى ساقلاماي، شيطان وسوسه سينه اياروب بسر خطا
قيامقى سيبلى جنتدن چيقار يالوي، اوزى وهمه نسلى ايچون، بيك الوغ
عبرت و بتون عالم نظامى ايچون الوغ مصلحت و حكمت بولدى.
چونكه مخلوقنك كمالاتى و جن سعادتى بر ياضت و مشقت يوكلاب و شول
غايه ايچون نفسينه قهر و غلبه ايتوب، مشروع بولغان اسبابلرينه
كر شوب، مانع و مضر بولغان آفتلر نندن و دشمانلر نندن ساقلانوب
كسب و تحصيل ايدلور گه تيوشدر. شول وقتده غنه آنك كمالى
وهترى اعتبارلى و قدرلى بولورغه و خالقى بولغان الله تعالى قاشنده
رحمة ابدية و راحت سرمدية گه لايق بولورغه ممكندر.

الله تعالى آدمگه و جفتينه جنتى كور ساتدى، آنك راحتندن
و نعمتندن ناتوتدى. صوگره الله طرفندن كوچلاو بولماينچه، اوز
خطالزى و قصورلرى سيبلى آندن چيقار لديلر. لكن آنلار هيچ
وقتده جنتنى اونوتورلق بولماديلر، هر وقتده يا گادن آنده قايتو
قايعوسنده و اجتهادنده بولورلق بولديلار. ايندى ير يوزنده معيشت
ايتوب يا گادن جنت يوليني ايزلهو و آنك ايچون تيوشلى اسبابنى
حاضرلو، اوزلرينه و بارچه نسللرينه ضرور بولدى؛ و بتون نسلى
ايچون قيامتكاچه ذاتلرينه و جنسلرینه دشمان بولغان شيطان وسوسه
وشرنندن الله غيه صيغونهراق ساقلانوب، پيغمبرلر او گرتكان دين
و كورستكان يول بويينچه يوروب، اصل وطن بولغان جنتكه كرر
ايچون ترشوق و اشلمك تيوش بولوب قالدى. والسلام على من
اهتدى و الهلاك على من جاوز الحق و اعتدى.

فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب عليه انه هو التواب الرحيم.
ترجمه: بس آدم ر بندن توبه وتضرع مناجاتلری یولقوب،
رینه مناجات ایتدکندن صوڭ الله آنڭ توبه سینی قبول ایتدی. چونکه
اول توبه لرنی قبول ایتکوچی و بیک رحمتلیدر.

ایضاح: آدم علیه السلام شیطان و سوسه سی سبیلی اوچراغان
خطاسی ایچون الله دن بیک اویالدی، کوب وقتلر قایغوردی
و آغلادی. اخیر ده الله طرفندن توبه، استغفار ایچون ایڭ قدرلی،
الله قاشنده اعتبارلی سوزلر اوگراتولوب، شول سوزلر برله
تضرع ایتدکنده توبه سینی الله قبول ایتوب خطاسینی عفو ایتدی،
ایسکی قدر و عزتینی قایتاردی. مگر جنکه کرمک - اوزی ایچونده،
بارچه نسلی ایچونده، عمل و تهذیب اخلاق قیلوب، الله غه و آد، گه
دشمان بولغان شیطان برله معامله امتحانلرینی اوتکاروب صوڭغی،
کون حسابینه قالدردی.

آدم علیه السلامغه بلدرلگان مبارک دعاء و مناجات معاویہ قولنچه:
اللهم لا اله الا انت سبحانک و بحمدک استغفرک و اتوب الیک تب
علیٰ انک انت التواب الرحیم. مجاهد سوزینه کوره: ربنا ظلمنا انفسنا
وان لم تغفر لنا لنكونن من القوم الخاسرین.

تنبییه: قصه لرنڭ بعضلرنده حوا نڭ ذکر ایدلماوینڭ سببی: هر
حکمه زوج متبوع، زوجة تابع بولودن ایکاوینی بر حکمگه شریک
ایدلمکیدر. یوقسه خطاده، جزاده، توبه ده بر ابر لردر.

تنبییه: آیتدن آڭلاشولدقینه کوره آدم علیه السلام اشبوتو به و تضرعی
برله خطادن تمام پاکلانمش، نسلینه سرایت ایدرلک - جنتدن تشقاریده،
قالودن ماعداد - جزائه لایق بر سبیده قالمامشدر.
قلنا اهبطوا منها فاما یأتینکم منی هدی فمن تبع هدای فلا خوف
علیهم ولا هم یحزنون.

ترجمه: أيتدك: همه گز جنتدن اينگز! مندن سز گه دعوت
اير شسه، قبول ايتگانگز گه هيچ قورقنچ و كيونچ بولماز.
والدين كفروا وكذبوا باياتنا اولئك اصحاب النار هم فيها
خالدون.

ترجمه: كفر قيلغانلر، آيه لر مزغه انكار ايتگانلر، اوتقه اهل
بولرلار و آنده مگگو قالورلار.

ايضاح: آدم و شيطانغه جنتدن اينار گه، دار تكليفده قرار
ايدر گه و عملرينه كوره جزا كورر گه بيورلدي و جزانك روشيني:
خير گه - خير، شر گه - شرديو تعيين ايدلدي شيطان ايسه اللهغه التجاء
وتضرع ايتدي، بلكه كبر و عنادنده اصرار و دوام ايتدي. شونلقدن
آنك جنسى او ك ملعون ابدى بولوب قالدې. آدم قصور و خطاسينه
اعتراف ايدوب اللهغه قايتدي، اللهده آگا عفو و رحمت برله قايتدي
جنسى و نسلى ده خطا ايتسه لر ده اللهدن قورقوچان، توبه و تضرع
ايدوچان بناء عليه لايق عفو و غفران و مظهر رحمت و رضوان
بولوب قالدېلار. مگر جن فكر و درست نظريولينى تاشلاب، تورلى
يوللردن شيطان و سوسه سينه قابنوب آنك فكرينى اختيار ايدنلر
حرمان و خسران اهللرني بولمشلردر.

مولد مبارك

رسول الله عليه السلام نك ولادتي.

اسلام نك عربلر ده ظهورينك حكمتي

رسول الله عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك ولادتلري ربيع الاول
آينده اولدقندن، اوشبو مبارك آي هر بر مسلمانغه بلكه بتون
انسانيت دنيا سينه حرمتلى و شادلقلى آيدر.

بو آيدە پيغمبەر مۇز عليە السلام حضرتلار يىنىڭ سىر شريفلار يىنى (ولادتىدىن ارتىنچالغىنە چە اولغان حالدا يىنى) مسجد، مجلس لۇردە سو يىلامك خىلقىمىزغە آڭلاتمىق، ايك كىرەكلى ايك فائىدەلى درسلىر و عىظلىر اولور، وظيفەنى اوتەر ايجون سىر شريفە حقىندە اوشبو مقالهنى درج قىلمىق تىوش اولدى:

رسول اللەنىڭ ولادتلىرى زمانىدە، عوموما عربلىر دىنى و اخلاقى و علمى و اجتماعى فضىلىتلردىن محروم، تىرىيە تادىب و تعليم گە ايك محتاج قوم ايدىلىر. فساد و فحش (بوز و قلىق، نىچارلىق) شول قدر طارالغان ايدى كە عدالت و عفت (توغرىلىق، حرامدىن ساقلىنىش) نىڭ قدر و قىمىتى قالماغان ايدى. اخلاق بوز و قلىغى شول مرتىبەدە ايدى: عرب قىبىلەلىرى بىر بىرىنى ايله دائىما صوغشماق، اولتر شىمك، ماللىرىنى تالامىق، خاتون قىزلىرىنى اسىر ايتىمك، قىزلىرىنى تىرىك كۆيىنچە دىفن قىلمىق بونلىر آراسىدە عادت اولوب، بو اشللىرى ايله ماقتانورلىرى ايدى نادانلىق، اعتقاد بوز و قلىغى شول درجەدە ايدى كە حلوالوردىن بىتلر يا صاب شوگا عبادت قىلورلىرى، آچقىسەلىرى بىتلرىنى بىبارلىرى ايدى اصحاب كرامدىن بىرى: جاهلىت عادتلىرىدىن بىرى ايسمە تو شكاندە كوله سم، ايكىنچى سىنە يىغلاسم كىلە در. بونچى سى ايسمە حلوادىن يا صاغان بىتغە عبادت ايدوب آچقىقاندە آنى يىمك، ايكىنچى سى قىزلىرىنى تىرىك حالنچە دىفن قىلمىق ايدى» دىدىكى نقل ايدلمشدر. بو تورلى بوز و قلىقلىرىنىڭ چىگىنە يىتكان، يولدىن آداشقان لرغە اللە تعالى رحمت قىلدى. بىتون عالملىر گە رحمت اولوب كوندىرلىگان پيغمبەرلىرىنىڭ آخىرى اولان پيغمبەر مۇز محمد عليە الصلاة والسلام حضرتلىرى فىل يىلىدە [۱] رىيىع الاولنىڭ اون ايكىنچى كىچە سىندە (مىلادى ايله

[۱] اوشبو يىلدە نجاشى امىرلىرىدىن يىمن گە استىلا قىلغان ابرهە الاشرم حجنى يىمن گە كۆچرىمك خىيالى ايله، كعبەنى خراب قىلورغە دىب كىلگانىدە طائف گە بىتكىچ محمود ايله اسملىگان فىلى مەككە گە يورودىن قارشوب توقتامش فىلنى يور تور گە ماناشقاندە اللە تعالى ابرهە اوستىنە ابابىل قوشلىرىنى كوندىروب عىسكىرى ايله هلاك ايتمشدر. بو سىپىدىن اوشبو يىلغە فىل يىلى دىبولوب، بو واقعه حقىندە ايشگان سورمەدە فىل سورمى دىب اسملىمشدر.

۵۷۱ نىچى يىل آپرىل ۲۰ سىندە) مەككە شەھرىدە، حىسبىلى (اخلاقلى، فضىلىتى) شەرىف نىسەندىن دىئاغە تەشەرىف قىلدى [۱]. رسول اللەنىڭ ولادتىدىن ئەلك ئەناسى خىزىرت ئەبداللە وقات اولوب بىر نىچە دۈە و بىر جارىيە مېرەئى قالدېغى رۈايت ايدلمىشدر. آلتىنچى ياش گە جەقەقندە ئەناسى خىزىرت آمەنە وقات اولغاچ رسول اللە ئەناسىز ئەناسىز یتیم حالندە باباسى ئەبدالمطلب تەربىيەسىندە ايكى يىل تورغان صوكت باباسى وقات اولوب وصیتى اوزرە اوغلى ابوطالب تەربىيەسىنە آلدى. ابو طالب مروتلى جومارد طبیعتلى كەسە اولسەدە عیالنى تەربىيە ایدرلك مالى اولمادىقنى فقیر ایدى. رسول اللە اوشبو فقیر عائلە آراسىندە یتیم حالندە ياشادى. آکا ادب او گره توچى اخلاقنى تەربىيە ایدوچى يوق ایدى وثنى قوملىر، جاهلیت بالالىرى آراسىندە اوسىدى. لکن بدننى اوسكان حىاين عقل و ادبى دە اوسە، كاملنە ایدى. شول وقتىن اوق مەككە خلقى آراسىندە محمد الامین «اشانچىلى محمد» دىيە مەروف اولدى. اخلاقسىز تەربىيەسىز نادان خلق آراسىندە، عادتىن طش بو روشدە ادبلى اخلاقلى بولوب اوسمك هېچ شەهەسىز نادىب الھى ایدى. رسول اللە بو حالىنى «رېم بنى ادبلىندى، ادبىنى كوركام قىلدى» مضمونىدە اولان «ادبىنى رېمى فاحسن

[۱] باشقە پېغمبەرلەردە قوملىرىنىڭ نىسبىلى لىرىندىن ظھور ایدە كەلمىشدر، «الناس مەادن كەمەادن الذهب والفضة» حدیث شەرىفى مەفادىنچە انسانلىر مەدنلىر كىبى اولدقندىن، كىشى گە كوركام اخلاق آنا بابالىردىن مېراث اولوب كېلمەكەدەر. پېغمبەرلىر كامل انسانلىر، عقل و اخلاقىدە ايكى كامل مېارك ذاتلىر اولدقندىن، آنلار دە وراثى و طبعى اولان عقل و اخلاقنىڭ ايكى كاملى اواچىقى الھىتە بېلىگولېدر. گرچە پېغمبەرلك كىسبى اولمى بلكە وھبى ايسەدە، ناقص انسانلىردىن هېچ بىر پېغمبەر كەلمىشدر. بناً عليه پېغمبەرلك كىبى ايكى الوغ درجە گە اير شوچىلىر نىسبىلى و حىسبىلى ذاتلىر اولمىقى حكمت الھىدەن اولادىر. «اللە تعالى كەمنى پېغمبەر قىلاسنى بېلەدر» مآلىدە اولان: «اللە اعلم حېث ىجعل رسالتہ» آية كرىمەسى بوڭا اشارە اولادىر.

تأديبی» حدیث شریفی ایله بیان ایتمشدر. پیغمبر من حضرت تلی شول
 ر و شده باشقه لر ناقص اولغان حالده کامل، باشقه لر اخلاقسن اولغان حالده
 اخلاقلی، باشقه لر وثنی اولغانلری حالده موحد، درست اعتقادلی، خیر-
 اید گو لکلی، نچار لقدن پاک کامل انسان اولوب یتشدی.

حالبوکه اخلاقسن بوزوق قوم آراسنده اوسکان فقیر، امی
 (او قومغان، تربیه کور مگان) یتیمنک عادت بوینچه شول قومنک
 اخلاقینه ایار مکی، عادتلری ایله عادتلمه کی مک قات تجربه ومشاهده
 ایدلگان بیک طبعی بر حالدر. خصوصاً یاقنلر، قرداشلرنک اخلاق
 وعادتلری سرایت ایتمه، گی (یوغووی) هر کم گه معلومدر. «الصحبه
 ساریة والطبیعة سارفة» سوزی اوز گارمی کیلگان بر قاعدهدر.

ایمدی رسول الله حضرت تلی، شول در جهده بوزوق قوم
 آراسنده اوسوب، ادب او گره تردای بر استاذ، اخلاق بیلدرردای
 بر کتاب، یخشی عمل آلورلق بر اورتک اولمغان حالده، بالالق
 زمانندن اوق باشقه بالالردن آیورم روشده غایت اخلاقلی وادبلی
 کامل انسان اولوب بلاغتگه ایر شمه گی کله چکده پیغمبر اوله چغینه،
 انسانلرنی حق یولغه کوندروچی اولمقینه هیچ شبههسن یتار لک بر
 دلیل ایدی. بو صیری حضرت تلی:

كفاك بالعلم فی الامی معجزه * فی الجاهلیة والتأدیب فی الیتم.

بیتی ایله اوشبو حالنی سویلامشدر. غزالی حضرت تلی «المنقذ»
 کتابنده باشقه دلیللر گه قار اغانده رسول الله گی اوشبو خارق العاده
 اولان حال، پیغمبر لگینه ایک قطعی آحق دلیل اولدقینی تفصیلا
 بیان ایتمشدر.

اگر رسول الله پیغمبر اولمای، عادی انسانلردن اوستون
 عقلیراق بر کشی اولغان اولسه، صبی وقتنده قومینک عادت ومذهب لرینه
 ایاروب، بالغ اولوب عقلی فکر ونظر ایدر در جه گه ایر شکاچ کنه آنلارنک

عقل غە صيماز دای نچار لقلرن آڭلاب مخالفت ايتكان بولور ایدی. نناك كه شول زمانده امیه بن ابی الصلت، عمرو بن نفیل کبی بیک آن کمه لر بوزوشده اولغانلر ایدی. لکن رسول الله آلائی اولمادی. بلکه اول-صبی زمانده قومیته ایارمی، آنلارنک عادت و اخلاقلرندن یراق، درست اعتقادلی، وثیتدن پاک، گوزل اخلاقلی انسان کامل ایدی بوايسه تاریخی بر حقیقتدر.

«ووجدك ضالاً فهدی» آیه کریمه سننده گی ضلالت - حیرت معناسنده در. بولدن چقان بوزولغان انسانلرنی نیچک اصلاح قیلو یولینی ازلا گانده، هر بر کامل انسانلرک کو کللرینه بو کبی حیرت واضطراب کیله در. رسول الله پیغمبرلرگندن ألك، قومینک بوز و قلغن یقینا بیلدکندن، بوللرنی اصلاح قیلوده حیرت گه دوشدکده، الله تعالی آکا قرآن کریمنی ایندروب، دین اسلامنی وحی ایدوب، اصلاح و ارشاد یولینه هدایت ایتمشدر. آیه کریمه نك معناسی بودر. یوقسه: قومک نك عادتلرینه ایاروب ضلالتده ایدکده صو گره هدایت تابدک - دیمک دگلدر حاشا!

رسول الله نك یاش زمانده حاجت قدرلی مالی بار ایدی. حضرت خدیجه کبی بای خاتوننک سودا اشنده اولوب صو گره آنی تزوج ایتدکده، بایورغه قصد ایتسه یول آچلغان، شرل بایلق ایله قومینک ایک الوغلی درجه سینه ایرشرگه بیک ممکن اولغان ایدی. لکن دنیاغه کوکل قویمادی، مالغه مغرور اولمادی، باشقه لر کبی نفس آرزولرینه هیچ ایارمدی. زورایغان صاین دنیادن کوکلی صوونه، یالغوزلقنی سویه، اولاق اورنلرغه باروب الله تعالی گه عبادت و مناجات قیلا ایدی. قومینی، بتون انسانلرنی بوز و قلقلردن قوتقارو، توغری یولغه کوندرونی دائما قایغورتا، کوکلنده گی بوزور قایغوغه چاره ازلی ایدی. شول قایغو و حیرت

ایچنده یور گانده، الهام الہی سببلی عاشق اولغان، کوکلی شوقلنگان
 عالمک پردهسی آچلدی، نور ظاهر اولدی - وحی ایرشدی.
 رسول الله نسلنده پادشاهلق و باشقه چه الوغ منصب اولمدقدن،
 قومینی اوزینه ایار تور گه طرشمقی شوندی بر مقصدغه ایرشور
 ایچون اولغاندر دیور گه اورن یوق ایدی. قومی بیله بو کبی
 منصبارغه رغبت ایتمز، یالغوز بیت شریف گه خدمت شرافتی
 ایله قناعتانور ایدیلر. حتی ابرهه الحبشی کعبه نی خراب قیلوقصدی
 ایله کیله یاتقانده، عسکری طرفندن عبدالمطلبنک ایکی یوز دوهسی
 تالانوب، دوهلرینی آلورغه بار دقده، ابرهه: حاجتک نه در؟ دیه
 صور ادقده، عبدالمطلب: دوهلرم - دیمشدر. ابرهه، کعبه خراب اولمقی
 کبی زور حادثه آلدی تور غانده، موندی کچکنه یومش ایچون
 یور وینه شلته قیلدقده عبدالمطلب: بن یالغوز دوهلر خواجهسی،
 کعبه نک خواجهسی کعبه نی ساقلار «دیه جواب ویرمشدر. عبدالمطلب
 قریشنگ رئیس اولاتوروب شوندن آرتوق نرسه استمدیکی
 حالده، رسول الله ده بو کبی ریاستده اولمدقدن، ملک سلطنت
 طلب ایتمکندر دیب اویلارغه ممکن دگلدن. حالبوکه عربلر آراسنده
 مالی، اعتبارلی، آق سویاک صانالغانلر کوب اولوب، رسول الله
 ایسه بو وقتده عربلر قاشنده بودر جهده سانالمی، یاردمچیلری یوق،
 عربلرنک ایک زور فضیلتلرندن اولان شاعرلگی ده یوق، خطیبک
 ایله ده مشهور دگل. والحاصل عامه قاشنده اعتبار قازانوردای،
 خواصلری درجه سینه یتکرر دای جاهلیت فضیلتلرندن برسیده یوق
 ایدی.

لکن رسول الله ده هیچ کمده اولمغان خصلت، خاتم الانبیاء
 لایق اولان ایک عالی همت وار ایدی. بو ایسه انسانلرنی اصلاح
 قایغوسی، توغری یولغه ارشاد ایدوب آنلارنی جاهلیت، فترت

قار انغولقلرنىڭ ياقىلىق غە چىغار و مقصدى ايدى . « ر حمة للعالمين »
 اولوب كوندر له چك ذات مباركنك ، انسانلرنىڭ بو قدر آيانچلى
 حاللرینه كويونمەكى بىك طبيعى ايدى [۱] . اعتقاد ، اخلاق و عمل لىر
 بودرجه بوزولوب ، اصلاح غە غايرە الغايرە محتاج اولغان اوشبو
 فترت وقتندە ، الله تعالى نىڭ رحمتى اير شدى ، حضرت محمدنى ،
 جملە انسانلرنى حق يولغە دعوت قىلور ايچون مبعوث ايتدى
 (كوندردى) . اوشبو ايك الوغ وظيفە دە منصور اوله چغنى ايله خبر
 ويردى ، وعده ايتدى . واقعا دە بو وعد الهى يرينه كلدى . بو ايسە
 شك سز وحى الهى ، نور سماوى اولوب ، بو نور هدايت يولن
 تمام ياقتر تدى .

اوشبو وعد الهى (الله نىڭ وعدهسى) حضرت پيغمبر نىڭ قلب
 مباركىنە قوت و يروب ، گويا عسكر و قوماندان اورنن دوتدى .
 رسول الله بريا لغوزى ، وثنى دهرى زنديق لىر آراسندە آنلارنى
 تو حيدكە ، تو غرى يولغە دعوت و ارشاد ايدر گە كر شدى .
 وثنى (بت پرست) لرنى ييا لغوز بىر الله غە عبادت قىلور غە ،
 مشبه لرنى (الله نى مخلوق غە او خشاتو چيلرنى) الله تعالى نى تنزيه تقديس
 ايدر گە (الله نىڭ مىلى يوق ديب اعتقاد قىلور غە) دعوت ايتدى .
 اوشبو دنيا حياتندە ، آخرتدە گى منگولك حيات ايچون حاضر لىر گە
 ارشاد قىلدى . بونىڭ ايچون بىر نچى لازم اولغان حاضر لك عملدە
 اخلاص (عبادتنى الله تعالى گە خالص قىلمق) ، مخلوقات ايله معاملە دە
 عدالت ، شفقت ، نصيحت و ارشاد اوزرە اولمق ايكانن بىلدردى .

[۱] كامل انسان اولغان ، پيغمبر اوله چق ذات شريف نىڭ روحنده
 بو كىبى حس (سيزو) اولمقى هيچ عجب دگل . پيغمبر اولغان صو ك رسول الله
 اسلام نىڭ روحى يا خود علم اجمالى سى ايدى . شريعت نىڭ بتون جزئياتى آنىڭ
 روحنده منطوى (جيولغان) ، تفصيل ايچون ييا لغوز وحى گە منتظر اولور
 ايدى . « قد نرى قلب و جهك فى السماء » كىبى آية كريمه لىر بو كىا اشاره بولادر .

اللہ تعالیٰ نىڭ چىكسىز نعمتلىرىنى شۇكرانىڭ نىڭ فرض لغىن، انسانلارغە
 خاصلانغان عقل، فېكر، ارادە، اختيار كېيى ايڭ ئىوك نعمتلىرگە شۇكر
 ايتىمك بو نعمتلىرنى اورىنىدە (مشروع روشدە) استعمال قىلماق ايكانىن،
 و نعمتلىرنى اورىنىستى استعمال، ياكە بتونلەي اھمال (ھېچ استعمال
 قىلمامق) كفران نعمت اولدقن، بونىڭ نتيجهسى خسارت وھلاكت
 اولە چغن بيان قىلدى. جملە انسانلار (ايرلار و خاتونلار) عقل و فېكرلىرى
 ايلە اويلاپ اوزلارن تانورغە (معرفت نفس گە)، بىدە چىلك انسانىت
 وظيفەلىرىنى آڭلاب عمل قىلورغە كىرەكلىگن بىلدردى. بالخاصە
 انسانغە تىكرىم ايدلگان عقل فېكر و اسطەسى ايلە، اللہ تعالیٰ نىڭ انسانلار
 فائىدەسى اىچون ىردە ياراتدىغى جملە نرسەلردن استفادە يوللىرىنى
 بىلەب، شرىعت چىگىندىن چىقى اعتمدال اوزرە بو نرسەلردن فائىدەلنورگە
 تىوشلىگن آڭلاتدى.

اللہ تعالیٰ نى معرفتدە يىنە عقل و فېكر ايلە استفادەلەيدىر گە بىوروب
 خالق حكيم حضرتلارنىڭ چىكسىز قدرت و حكمتلىرىنى آرنغە اولسەدە
 آڭلار اىچون، ىردە و كوكدەگى نرسەلردە تفېكر، تدبىر قىلو
 انسانلىق وظيفەسى ايكانىنە، بونىڭ اىچون علوم كونيەنى بىلو
 كىرەكلىگىنە ارشاد ايلدى.

اعتقاد و عملدە كىتاب، سنت گە اتبىاع ايدىر گە، بو يولدىن قل
 قدرلى چىت گە چىقمازغە، دىندە تقلىد [۱] درست اولمىدقىنە، تقلىد گە
 فقط ضرورت حالندە گىنە رخصت وار لغىنە، ھر بر دىنى و دىناوى
 مسئلەلرنى دىللىرى ايلە بىلو تىوشلىگىنە، شرىعت و عقل غە خلاف
 عادتلر گە ايارمز گە آچق تىبىھلر قىلدى. «سز لره ايكى نرسە قالدردىم،

[۱] براش كە، فائىدەلى اولوب اولماون بىلمىچە ايارو- تقلىد بولادى.
 مثلاً آنا بابالارنىڭ ھر بر عادتلرىنە، ياڭا چىققان عادت و مودالارغە، فائىدە ضرورلارن
 بىلمى تىكشىرى ايارو كېيى. اتبىاع ايسە: براش گە فائىدەسن بىلوب ايارودىر.
 شرىعت گە اتبىاع ايلە امر ايدلاروب تقلىدنى نھى قىلىنمىشدر.

اعتقاد و عمل لر گزنی بو ایکی نرسه گه موافق ایدر سه گز ، یو لدن هیچ آداشماسسز بو ایسه الله نك کتابی (قرآن کریم) و بنم سنتم (سوزلوم و فعللرم) در «مضموننده اولان «ترکت فیکم امرین لن تضلوا بعدی ما تمسکتُم بهما کتاب الله و سنتی» حدیث شریفینی سویلهب ، مسلمانلر ایچون دنیاوی و اخروی سعادت بو یولده تابولاچغینی آچق آکلاتدی . دنیاو آخرت ایچون سعی و عمل قیلماق مسلمانغه فرض و لازم ، عطالت و کسالت (اشسز لك بالقاولق) حرام اولدقن آچق بیان ایتدی . دینی ، دنیاوی هر بر عملده افراط تفریطدن ساقلانوب وسطده اولورغه - دنیاغه تمام بیر لوب آخرتی اونتمازغه ، بتونلای دنیانی تاشلاب عبادتده افراط قیلمازغه - نصیحتلر قیلدی . «لیس خیر کم من ترک دنیاه لآخرته ولا آخرته لدنیاه بل خیر کم من اخذ من هذه و هذه» ، «من تبطل فلیس منا» کبی حدیث شریفلر ایله : ایدگو کسه و چن مسلمان دنیاوی آخرتی ایچون سعی و عمل ایتکوچی اولغانن ییلدردی .

مشروع روشده هر تورلی کسبلرنک فرض و لازم اولدیغن ، سؤال ، طمع ، خیانت ، عطالت کیلرنک حراملغن آچق سویلادی . بیشکدن قبر گه چه علم اُستر گه امر ایدوب ، چن مسلمانلق علم معرفت ایله گنه تابولاچغینه ، نادانلق ، اسلامیت گه خلاف اولدقینه آچق تنبیهلر ایدوب ، دینی دنیاوی هر بر فائدهلی علملرنی تحصیل غه ارشاد قیلدی . علم یولنده اولانلر ، الله یولنده ، الله تعالی نيك ايك سیو کلی بندهلری دیه بشارت ویردی .

عبادت یالغوز نماز روزه کبی عملر گنه اولمی ، بلکه الله تعالی قیلورغه بیورغان : مخلوقلرغه شفقت ، عاجزلر گه رحمت ، انسانلرغه منفعت معاملهده عدالت کبی هر بر عملرده الله تعالی گه ايك خیرلی طاعت ايك ثوابی عبادت اولغانن آچق ییلدردی .

چن مسلمانلىق: ھەر نرسەدىن آرتۇق اللە تەئالى گە ورسولینە
 محبت ايدوب بيورقلرینی طوتمق، اللە و پیغمبر نك رضا سن
 ھەر مقصوددن آلدە كورمك: قول، تل برلە ھیچ كمنی رنجتممك، ھر كم
 قاشندە اشانچلی - بر كمسە نك جانینە مالینە یوز صووینە ضرر قیلەمق
 - اولدیغن بیک آچق بیان ایتدی .

اسلامیتدن بر نچى مقصود: اخلاق توزەتمك، نفسنی تربیە
 ایدوب كمالتگە ایر شترمك اولدقندن چن مسلمان: نچار خلقلردن
 پاك، عدالتلی - أشندە سوز ندە توغری - ھر كم گە شفقت و ھرحمتلی
 ھر كم گە خیر خواہ، فائدهلرینە طر شوچی، شادلقلرینە سوینوچی،
 قایغولرینە كوینوچی، صاف اچلی - ریاء نفاق، حسد، عداوت،
 كینە، كبر، عجب لردن پاك اولدقن بیک آچق ایتوب آگلاتدی.
 انسانلر بندە چیلكدە بر تیگز اولوب جملەسی بر صفدە اللە
 تەئالی گە عبادت قیلورغە (قوللق قیلورغە) بر بر سینە تفاخر ایدشمرگە
 (ماقتان شمازغە) نیو شلگن بیلدر دی.

انسان: روح، جسم كبی بر بر سینە بتونلاى باشقە اولغان ایكى
 عالمدن ترکیب ایدلوب، روح و جسم نك مخصوص حقلری اولوب،
 بو حقلر نی اولتەمك انسانغە بورچ اولدیغن آچق آگلاتدی.
 كتب سماویەنی یالغش تفسیر ایدوب تحریف ایدوچیلر گە قاتی
 تنبیہلر ایدوب درست آگلازغە توصیہلر قیلدی.
 والحاصل اصلاحغە محتاج نيقدر أشار، اعتقادى، عملی، اخلاقى،
 معیشتی نيقدر حكملر وار ایسە جملەسن بیان ایدوب، خاتم الانبیاء لق
 وظیفەسن تماماً برینە يتكر دی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم (۱).

[۱] بش جزدن عبارت و عظ حقدەغی تذکرە نام کتاب نك بویل نشر
 ایدلگان بر نچى جزئندە بو سوزلر بار ایدی: اسلام قاعدەلری ھەر عصرغە
 موافق، ھر بر انسانلرغە مناسب اولمقی، دین اسلام، عمومی بر دین، الی القیامە
 باقی اولدیغی ایچوندەر. اگر اسلام دینی بر زمانغە یا کہ بعض انسانلرغە غنە
 مخصوص اولغان بولسە، ھەر عصرغە موافق، ھر بر انسانلرغە مناسب اولماز ایدی.

بو اورنده سويلنگان سوزلر تعليمات نبويدهن يالغوز بر
قطره در.

انسانلر بيلمكلى اشلر گه - گرچه راحت سعادت لرى شونده
اولساده - دشمن اولوب، عادلنگان اشلرينه - گرچه دنيا آخرت
ضررلى اولساده - محبت ايدوب يابشوب ياتقانلرى حالده؛ رسول
الله عليه الصلاة والسلام حضرتلرى شوندى خلق آراسنده بر يالغوزى
قوتسز ياردمچيسز، آنلارنى الفت لندكلى يارامغان عادلرندن
آيور لورغه، عبادت ديب صاناشوب يوردكلى عمللرينى تاشلارغه،
بيلمكلى حق وتوغرى اولغان يولغه كرر گه، وئيتدن توحيد گه،
نادانلقدن معرفت گه چغارغه دعوت ايدر گه كرشدى. بونلار ايسه
عادلرينه نفس آرزولرينه تمام بيرلگانلر، اوزلرينه فائده
وضررنى بلملر، رسول الله نك پيغمبرلگينه توشونمىلر، آنك خير
سعادتگه دعوتينى آكلامىلر. عواملرى خواصلرينه تقليد قيلغان
(ايارگان)، خواصلرينك عقل و ادراكلى كبر، عزت نفسلرى ايله
پرده لنوب، بر فقير امى نك دعوتينه نظر ايدم آلدىلر، آنك سوزلرن
نگلارغه عارلانلر، نصيحت و شلته لرينى يوقارى دوتدقلى مقاملرينه
تيوشسز تابالر.

رسول الله شول يالغوزلق ضعيفلك اچنده هميشه دعوتنده دوام
ايدم، دعواسينه آچق دليللر كيتره، كوركام و عظلم سويلى، گاه
يومشاقلىق گاه قاتلىق ايله ارشاد و نصيحتلر قىلا. اوزينك حكمنده
سلطان عادل كى اش ايدم. ارشاد و تربيه لرنده حكمت اسلو بنچه
تورليچه و عظلم قىلا. قاتيلغى اچنده رحمتى، سلطنتى اچنده شفقتى
كورلوب طوراً.

بو درجه ضعيفلك اچنده بو نيندى قوت؟ يو قدر يالغوزلقده
بو نينداى سلطنت؟ بو چاقلى اميتده بو نيندى علم؟ بو چاقلى جاهليت
قارانغولقنده بونه درلو توغرى يولغه ارشاد؟

هیچ بر شبهه یوقدر که بو بر خطاب الہی در، اللہ تعالیٰ بو خطابینی بندہ لرینہ ایر شترر گہ اوشبو رسول امی نی اختیار ایتمشدر، سوز لرینی آنک لسانندہ سویلتمشددر. اوشبو خارق العادہ اولان حال - رسول اللہنک شول قدر یالغوزلق ضعیفلاگندہ وحی الہی نی ایر شترمہ گی حق پیغمبر اولمقینہ ایک آچق دلیل، دعواسینک راستلغندہ هیچ بر شک شبهہ ایدلمز لک بر برہان در.

پیغمبر لکگہ البتہ بوندن آرتوق برہان یوقدر: اوقو یازو بلمگان بر امی اوقی یازا بیلگانلرنی اوقدقلری یازدقلری نرسہ لرن درست آکلارغہ دعوت قیلا، هیچ بر مدرسہ کورمگان بر امی عالم لرگہ قیارشو علملرینی درستلرگہ، دقت و تفتیش ایدرگہ ندا قیلا؛ علم معرفت اورنلرن برده کورمگان امی، عارفلرنی ارشاد ایدہ، اوہام خیالات ایله طولغان خلق آراسندہ یاشابده، حکیملرنک یالغشلرینی درستلرگہ کروشہ، نظام عالمدن خبرلری اولمغان خلق آراسندہ اوسو بدہ، بتون عالم گہ شریعت قانونلرن کورساتوب، دنیاوی اخروی سعادت گہ ایر شترچک شوندی بر یولغہ ارشاد ایدہ کہ بو یولغہ سالک اولانلر البتہ ہلاکتدن قورنیلہ چقلر، بو یولده اولمغانلر خسران گہ قالاجقلردر.

بو نیندی عجایب بر خطاب، حقلقنی آب آچق کورستگان بر دلیل! بونی سویلاوچی انسان دگل، فرشتہ دیورمزمی؟ یوق ایتیمی مز، بلکہ اللہ تعالیٰ دیدکنچہ: «ان هو الا بشر مثلکم یوحی الیہ» دیب ایتہ مز. یعنی رسول اللہ: وحی ایدلمش پیغمبر اولغان بر انسان دیہ مز، شول پیغمبر لکگہ بتون پیغمبرلر آنی راستلدیلر، شول پیغمبر لکن اثباتدہ یالغوز خارق العادہ معجزہ لر ایله قناعتلنمدی. بلکہ پیغمبر لگینی بیلمکدہ عقل ایله محاکمہ ایدرگہ، دلیلرندہ نظر فکر یورتورگہ بیوردی. دعواسینک راستلغینہ: حقلقنی آچق

كورسئكان علامت، ايك قوتلى حجّت، فصاحت و بلاغت نك سلطاني،
 «لا ياتي الباطل من بين يديه ولا من خلفه تنزيل من حكيم حميد» اولغان
 قرآن كريمى كورگازدى. قرآن كريم نك ايك بيوك معجزه اولمقى
 كله چك عددده بيان ايدلور.

اسلامنگ عربلر ده ظهور ينىگ سببلرى

اسلام ظهور ندىن الك دنيا بوز وقلق، تورلى فتنه لر ايله
 طولغان، بور نغى مدنيت تمام يمرلگان، عمومى بر فترت اولغان
 ايدى. شول حالده حق تعالى نك رحمتى اير شوب، دين اسلام عربلر
 آراسنده ظاهر اولدى. عربلر اسلامنى قبول ايدوب، باشقه لرنى
 ينه بو يولغه دعوت ايدمرك، كوز آچوب يومارلق بر وقتده،
 اسلام نورى مشرق و مغرب گه جايلىدى. انسانلر، اصلا يمرلمى
 بوزولمى تورغان ايك نق نىگزگه بنا ايدلگان يا گى بر حيات،
 سعادتلى معيشت، حكمتلى مدنيت يولينه كر ديلر. خلقت قانونلرى،
 فطرت قاعده لرى اوز گارمدكندن، «فاقم وجهك للدين حنيفا فطرة الله
 التى فطر الناس عليها» مفاد كريمچه، دين فطرى اولان اسلام نك
 زوالى ممكن اولميه چغى البته ييلگو ليدر. «ولن تجد لسنة الله تبديلا»
 «ولن تجد لسنة الله تحويلا» كى آية كريمه لر ايله بو قاعده لرنك
 تبديل، تحويلدن محفوظ اولدقلىرى آچق ييلدر لمشدر. بتون
 انسانلرنى اصلاح ايچون كوندر لمش اوشبو اسلام دينى نك باشلاب
 عربلر آراسنده ظاهر اولمقن، الله تعالى حضرتلرى نه ايچون
 اراده قىلدى، بتون علمنى اصلاح ايچون كيلگان دينك، ابتداء
 عربلر ده ظهور ينىگ حكمتى نه ايدى؟

اسلام نك باشلاب عربلر ده ظهور ينىگ سببلرى — والله اعلم —

بو شيلر اولسه كرك:

بر نېچى: عرب يورتى، اۆلده مدنيتلى اولغان كلدانى، آشورى، بابلى، فارسى، فينيقى، مصرى، يونانى، رومانى لرنىڭ يىرلى اولان مصر، سوريە، جزيرە، عراق فارسى بلادى نىڭ اورتەلرنده ايدى، بو سببىدىن اصلاح اسلامى بو اورندىن باشلانوب اطرافغە نشر ايدلورگە عرب بلادى ايكى مناسب موقع ايدى.

۲ - عربلر - مدنيتلى اولمدىن - مدنيتلى اولغان باشقە قوملرگە قاراغانده، اصلاح اسلامى نى قبولگە استعدادلى ايدىلر. «استقلال ارادە، استقلال فكر» كىي اصلاح اسلامى نىڭ بر نېچى قاعدەلر نى قبول ايدىرگە حاضرلر ايدى. چونكە عربلرنىڭ دىنى، سياسى رۇيسلرى اولمدىن، فكر و ارادەلرنده حر و مستقل ايدىلر. باشقەلرنىڭ فكر و ارادەلرى رۇيسلرى تصرفندە اولغانلىقىدىن، بونلارده فكر و ارادەده حرىت يوق ايدى.

۳ - فطرتلى سلامتلىگىدىن عربلرده فكر و ادراك قوتى، وجدان كوكل نېچكەلىكى ايكى عالي درجەده ايدى. عقل، وجدانغە خطاب ايتكان دىن فطرتنى قبول ايدىرگە، بوروشدەكى قوم ايكى استعدادلى اولدىقىدىن، اسلام نىڭ ظهورىنە مبدأ اولورغە بىك مناسب اولمىلرى بىلگوليدىر.

۴ - عربلردهكى شىخى حرىت، عزت نفس، طبعى قوت، شجاعتلر، حق بىلوب اعتقاد ايتدىلر نى ساقلا، بويولده هر تولى فدائىلىك دن كىر و طور ماز اىچون، ايكى لازم اولان اسباب ايدى. باشقە ملتلرنىڭ ايسە كوب عصرلردىن بىر و دوام ايتكان ظلم، اضطهادلر سببلى عزت نفس، شجاعتلرى تمام بىكان، حقنى آڭلاب قبول ايدىرلىك فكر، ارادە و قدرتلرىدە قالمىغان ايدى.

۵ - اسلام كىلگەندە مزاحمە ايدىردى - تارلىق قىلوردى - ايسكى دن قالغان دىنى مراسم، عربلرده يوق ايدى. بونلار آراسىدە

بولغان نرسە وثنيت - عبادتدە شىرك - ايدى كە، عقل قبول ايدىر داي،
 وجدان اثر لىرى داي آچق دليل ايله شىرك نىڭ قىيىچ لىگن بىلىدىر مك،
 دفع ايتىمك اليته يىگىل ايدى، بونى آڭلار ايچون فكر استقلالى
 حاجت اولوب بو ايسە عربلردە بار ايدى.

۶- (۱) عربلر اوقو، يازو بىلمىگان، دىنى، سياسى، مدنى قاعدەلر
 كورمىگان بىر قوم ايدىلر. جملە انسانلرنىڭ حاجتى اولغان اوشبو
 اصلاح اسلامى عمومى تىز آرادە نشر ايدىر ايچون، بو قومدىن
 باشلامق بىك موافق ايدى. باشقە اور نلردە دىندىن بوزوق قاعدەلر گنە
 قالوب، مدنىتلردە تمام بوزولدىقندىن، اصلاح اسلامى بوندى اور نلردىن
 باشلانور اولسە، بوكى بوزوق حاللر، دىن اسلام نىڭ تىز ميدان
 آلووئە مانع اولور، اوزاق زمانلر قديم جديد نزاغلىرى دوام
 ايدىر ايدى.

درست بو ملت نىڭ مدنىتلر يده بىر زمان، منتظم اولان دىن، علم،
 سياست قاعدەلر تەنا ايدىلگان بولسە دە بو قاعدەلر سۇء استعمال سببىلى
 بارا بارا بوزولوب، ترقى وسعدت سببىلى دىگىل بالعكس تىنى، تدلل
 سببىلى اولوب قالغانلر.

عربلردە ايسە بو وقتدە بوكى قاعدەلر بتونلاي يوق. عربلر،
 نادانلىقلىرى، اخلاق بوزوقلىقلىرى ايله، بدويلكلرنى فطرى ترقيدە
 اولغانلر، هدايتنى قبول قىلور غە طبعيتلىرى مستعد اولغان. اصلاح
 اسلامى كلدىكى ايلي بو بيتنىڭ مصداقى اولوب قالغانلر،

انانى هواها قبل ان اعرف الهوى

فصادف قلبا خاليا فتمكنا

ينە اسلام نىڭ عربلردە ظهورىنىڭ بىر حكمتى بلکہ ايك آچق

[۱] التىجى سببى المنار صاحبى بيان ايدىدەر. يوقارغىلىرى مفتى

محمد عبده خضرىلر نىڭ بيانىدەر.

سببى دە: حلقى غە ايك الوغ علامت، ايك بيوك حجت اولغان ايك
 عالی تعليمنك اميلر نادانلر آراسىندە طووب اوسكان بر اميدن
 ظاهر اولمقيدر. اگر بو رسول الله باشقه مدنيتلى قوملر آراسىندە
 ظاهر بولغان بولسه بوشبھه لرگه اورن بولور ايدى: بيك كوب
 اوقوب، اوتىكن ذهنلى اولدقندن باشقه لردن اوستون بولوب،
 علملرنى اصلاح قيلغان، شريعت قانونلرى توزرگان مستثنى بر عالم،
 تواريخ كوب اوقوغان احوال اهم نى تورلر حكمت و عبرتلرنى
 آ كلاغان بر حكيم در ديورلر ايدى.

وما كنت تتلوا من قبل من كتاب ولا تخطه يمينك اذا لارتاب

المبطلون

محمد نجيب توتارى

سيرة محمدية دن بر پارچه

دمشق شام علماسينك ايك مشهورلرندن الشيخ جمال الدين
 القاسمى حضرتلرى، مولد آينده مسجدلرده و مجلسلرده اوقولورلق،
 رسول الله صلى الله عليه وسلمنك سير شريفه لرندن قسقاچه معلومات
 و بايتاق مهم فائده لرنى جيغان عربچه قسقا بر رساله تأليف ايتوب
 نشر ايتدرگان ايدى.

مولد مجلسلرندە خلق آ كلاغان عربچه قصه لرنى اوقوغه
 قاراغانده، رسول اللهنك سيرتى حقنده اوز تلمزده آچتى و درست،
 اجمالى معلومات سويلهونك آرتقلىغى بياندن مستغنىدر. مونه شونى
 ملاحظه قيلوب، شايد فائده آلوچيلار بولور ديه يوغاريدە مذکور
 رساله نى، نسب شريفنى الحاق ايدەرك، ترجمه ايتوب «الدين
 والادب» دە نشر ايتمكى مناسب كوردك.

پيغمبر مزنگ نسب شريفى

محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصي
ابن كلاب ابن مرة بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك
ابن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن الياس بن مضر بن
نزار بن معد بن عدنان .

رساله صاحبى قسقاچه ديباجه دن صوك، مقصودقه بوروشده
كرشادر:

۱- پيغمبر مز عنصرى (نسلى) ننگ شريفلىكى .

امام مسلم، وائله رضى الله عنه آرقلى روايت ايتمشدر كه حضرت
رسول: «الله تعالى كنانه نى اسماعيل (عليه الصلاة والسلام) نسلندن،
قريش نى كنانه دن صايلا، قريش دن بنو هاشم نى و بنو هاشم دن
ايسه ميني صايلا آلدى» ديمشدر .

يهقى انس رضى الله عنه دن رسول الله نك بويله ديدىكىنى روايت
ايتنه: «هر زمان آدملىر ايكى فرقه گه آيرلديلار ايسه، الله تعالى
ميني شول ايكى نك خيرايرك طرفنده قىلا ايدى . بو حال آنام برله
آنام كيلوب يتكانيمه چه شولاى بولدى . شونك اوچون نسبى
و آتاسى ايك خيرلى بولغانگز منمن» .

ينه ابن سعد، ضحاك دن حضرت پيغمبر نك اوشبو سوزىنى
روايت ايتهدر: «مين - آنام ابراهيم (عليه الصلاة والسلام) نك دعاسى من
(يعنى مينم پيغمبر لگم برله آنك دعاسى قبول ايتلمش بولدى): اول،
كعبه نك نيگزلرىنى بنا ايتدىكى وقت: «ربنا وابعث فيهم رسولا
منهم يتلو عليهم آياتك ويعلمهم الكتاب والحكمة ويزكيهم انك انت
العزيز الحكيم» (۱) ديب دعا قىلغان ايدى» .

۲ - مولدى حقنەدە روایت ایتلگان خبرلر .

امام احمد عرباۋدن روایت ایتمشدر که رسول الله حضرتلری دیدی: آدم یاراتلودان اللک مین اللهنک بنددسی و پیغمبرارنک آخری (ابن الاثیر روایتندە: «فی ام الکتاب» لفظی بولە وارد بولغان) و آتام ابراهیمنک دعاسی و عیسی (علیه السلام)نک بشارتی (یعنی حضرت عیسی نک انجیلدە: فلان روشلی بر آخر زمان پیغمبری کیلور» (۱) دیب خبر بیردیگی ذات مینەن) و آنامنک مینی طوغدرغان وقتندە کوردیگی رؤیاسی من، که آگما بر نور ظاهر بولوب، شام دەغی سرایلر کور نمش ایدی .

امام مسلم ابو قتاده رضی الله عنەدن روایت ایتمشدر که، رسول الله صلی الله علیه وسلم دن دوشنبە کون روزەسی حقنەدە صور ادیقلار ندە: «دوشنبە کون مین طوغدم وشول کوندە میگا پیغمبرلک کیلدی، قرآن شول کوندە اینە باشلادی» دیمشدر . (دوشنبە کون روزەسینک فضیلتینە اشارەدر) .

حافظ ابن عساکر حضرت ابن عباس دن بویله روایت ایتەدر: رسول الله صلی الله علیه وسلم طوغاچ، باباسی عبدالمطلب آنک او چون بر قوچقار بوغاز لادی (۲) و بالانی محمد دیب اسملەدی . عربلر آراسندە بیگوک معروف بولماغان بو اسم بولە اسملەوینک حکمتینی صور اوچیلار غە: بو بالانی عالم سماواتندە الله تعالی، ییر یوز ندە آدملر ماقتاسونلار ایدی دیب شولای ایتدم» دیب جواب بیرمشدر .

محمد بن اسحاق روایتینە کورە محمد صلی الله علیه وسلم دنیاغە کیلگاچ، آناسی حضرت آمنە عبدالمطلب که خبر کوندرب،

[۱] حضرت عیسی نک بشارتی قرآن کریمدە (سورە صف، آیت ۶) حکایە ایتلمشدر .
[۲] عقیقە (بالا طوغاچ بوغاز لانا طورغان قربان)نک اصلی بوندان قالمشدر .

بالاسى طوغا ئىلغىنى بىلەرگان؛ عبدالمطلب كىلگىچ آگا، بالانى
 طوغدرغانچە اوزىنىڭ كورگان وايشىكانلرىنى ونىندى اسم قويا رغه
 بويور لىغىنى سويله گان. صو گره عبدالمطلب حضرت محمدنى
 قولىنە آلوب كعبه گە آلوب كرگان و بوندای بر بالا بىر گانلىگى
 اوچون الله تعالى گە شكر ايتوب دعا قىلغان.

۳- نشأنى و پيغمبرلك كىلوى.

اشانچلى آدملىرىڭ روايتلىرىنە كورە رسول الله صلى الله عليه
 وسلم آناسىڭ حملندە وقتندە آناسى عبدالله وفات ايتمشدر. التى
 ياشىنە ايرشديكىدن صوڭ آناسى دە مدينە دە (۱) وفات بولوب،
 پيغمبرمىز حضرتلىرى باباسى عبدالمطلبنىڭ تربيە سندنە قالدى.
 باباسندان صوڭ، آناسى برلە بر طوغمە ابو طالب تربيە سىنە
 كوچدى. بومبارك بالانى تربيە ايتكان يورطلاردە بركت آرتدى.
 حضرت محمد قىرىش اچىندە غايت كور كام مسلك اوز رە ايك گوزل
 سيرة و شريف خلق، راستلىق، طوغرىلىق كىيى صفتلىر برلە اوسوب،
 كوندن كون عقلى، بدننى هم ادبى آرتوب طورور ايدى.
 طوغرىلغى شول درجە دە ايدى كە ياشلىگىدىن اوك عربلىر آراسىندە
 «الامين» لقبى برلە معروف بولغان ايدى.

هر اشىندە اشانچىلىغى، سوزىندە طوغرىلغى برلە مشهور
 بولدىغىدىن صوڭ، مكەدە الوغ اعتبار هم زور دولت و تجارت
 ايهسى بولغان خديجه اسملى طول خاتون محمد صلى الله عليه وسلم گە
 مال بىروب، فائىدە اور تاغىنە ساتار اوچون شام غە يىپەردى. آنىڭ
 خدمتىنە مىسرە اسملى بر قولىنى دە بر گە كوندردى. مىسرە يولدى،

(۱) مشهور روايتلىر گە كورە مدينە برلە مكە آراسىندە «أبواء» اسملى اورىندە
 وفات ايتمشدر. مترجم.

حضرت محمدنى قۇياشنىڭ اسسىلاڭىدىن بىر بولۇپ قاپلاپ
يۈرگەنلىكىنى كۆردى ۋە يۈلدەز ئورمانىدا كېلىپ بىر رەھبەرنىڭ:
«بۇ يەردە پېغمبەر بولۇپ» دېيىپ خەبەر بېرىپ كەلگەنلىكىنى بىلىپ
قايىتۇپ بولۇپ خەبەرنى خەبەرگە سۆيۈلۈپ كەلگەن خەبەرگە
ئادەتتە بىر كىشى تۈگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ بىرلەشكەنلىكىگە
تەلەپكەنلىكىنى بىلىپ. ئۇنى قىزىقۇپ ئۇلارنى يۈزۈپ كەلگەنلىكىنى
بىلىپ، ئۇنىڭ قىزىقۇپ كەلگەنلىكىنى بىلىپ.

حضرت محمد خەبەرگە نىڭ مەقسۇدلىق مۇئەققەت ئىتۇپ ئۇنى
ئىككىنچى. حضرت خەبەرگە نىڭ رەسۇلۇدىن باشلاپ بولدى،
ئۇنىڭ مالى بىرلەشكەن پېغمبەرگە كۆپ ياردەم ئىتۇپ بولۇپ كەلگەنلىكى
غەيىت ئۇلۇغ بىر قۇۋۋەت ۋە ئارقا ئارقىلىق بولدى.

رەسۇل اللە، پېغمبەرلىك ۋەقەلىرى يۈزۈپ كەلگەن زامانلاردا تۇنجى
ۋە ئۇلۇق ئورۇنلارنى سۆيۈپ كەلدى؛ ئۇ ئۇلارنى بىر نىچە كىچىك «حەرا»
تۇرۇپ بولۇپ مۇبارەك ئىبادەت ۋە فېكر بىرلەشكەن مەشغۇل بولۇپ، سۆزگە
خەبەرگە يانە قايىتۇپ كەلگەن بىر نىچە كۈنلەرگە يېتەرلىك ئۇلۇغ
كىتە بولدى.

ئۇلۇغ شۇشۇ خەلدە كۈن كىچىك كەلگەن، اللە تەئالى ئۇنى پېغمبەرلىك
ئىشارەتلىرىنى كۆرگەن باشلاپ: راست تۇش بىرلەشكەن باشلاپ.
سۆزگە حضرت جىبرائىل اللە تەئالى دىن ۋە كىتۇپى ۋە حضرت مۇھەممەدكە
ئۇنىڭ اللە تەئالى بىلەن بىرلەشكەن پېغمبەر ۋە ئۇلۇغ ئىكەنلىكىنى
ئاڭلاپ. سۆزگە خەبەرگە بۇ ۋەقەلەردىن قورقۇپ كەلگەن بولۇپ
شۇنىڭ بىرلەشكەن مۇھەممەدنىڭ رەسۇللىكى ئىسپات بولدى.

شۇ ۋەقتىن باشلاپ قرآن كرىم ئىنە باشلاپ. بۇ ۋەقە
رەمزاننىڭ ۱۸ ئىندە ياخۇد ۲۴ ئىندە دۈشەنبە كۈنى بولۇپ، رەسۇل اللە
خەبەرلىرى. ۴ ياشىدا بولدى.

۴ - آدملرننگ رساله محمدیه گه احتیاجلری.

عبرت کوزی برله قاراغان هر بر بصیرت اهلینه، بتون
انسانلارنک، اوزلرینی طوغری یواغه صالحور اوچون، خاتم النبیین
حضرتلرنک پیغمبرلرگینه محتاج ایدکلری معلومدر. زیرا: حضرت
محمد صلی الله علیه وسلم «فترة رسل» زماننده یعنی پیغمبرلرنک کیلورلری
طوققالغان وبتکان زمانده مبعوث بولدی. اوزاق زمانلار پیغمبرلر
کیلیمی طور و سبیلی طبیعی انسانلارنک اعتقادلری بوزولغان، آرالارنده
تورلی بوزوق اشلر طارالغان، کفر و شرک طامرلانغان، طالاشو
واوترشو کوبه یگان؛ قزبالارنی تریلهی کومو، قان اچو واوله کسه لر
آشاو، کتب سماوییه گه بعض تحریفلر کرتو، کاهنلرنک یالغان
سوزلرینه اشانو و بولارغه باشقه فتنه و فسادلر برله یسر یوزی
طولغان ایدی. انسانلار شوشی حاللری اوزره اوزاق و قتلار
دوام ایتدکلرندن صوگ، الله تعالی آلارنی اصلاح ایتهر گه تلهب،
بتون بنی بشرنی وثیت (بت پرستلک) بغاوندان قوتقارو و کفر
قارانغولغندان ایمان یاقیلغینه چغارو، عموم انسانلارنی یامان خلق
و عمللردن پاکلهب طوغری و آچق یواغه کوندرو اوچون بر
ایلچی ییهردی.

الله تعالی قرآن کریمده بویورادر: «وما أرسلناک الا رحمة
للعالمین» (۱)، «یا اهل الکتاب قد جاءکم رسولنا یبین لکم علی فترة
من الرسل أن تقولوا ما جاءنا بشیئ ولا نذیر فقد جاءکم بشیر ونذیر
والله علی کل شیء قذیر» (۲)، «لقد من الله علی المؤمنین اذ بعث فیهم
رسولا من انفسهم یتلو علیهم آیانه ویزکیهم و یعلمهم الکتاب والحکمة
وان کانوا من قبل لفی ضلال مبین» (۳).

۵- دىنگە جەرا دعوتى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم باشلاپ خەلقنى سەمىرگە عبادەت
 ايتۇنى قۇيماغۇ، اللە نى بىر دىب اعتقاد قىلورغۇ، ھېچ بىر مەخلۇقنىڭ
 ضرر ياخۇد فائىدە ايرىشۇرۇدە تائىرى يوقلىغىنى آڭلاپ، ھىراشۇدە
 فقط اللەغەغەغە يالوارورغۇ، آڭاغە عبادەت ايتۇپ آندانغە ياردەم
 صورارغۇ دعوت ايتدى. غنادىز، آڭلى كىشىلەر آڭنى دعوتىنى
 آقۇرۇپ قبول ايتە باشلايدىلار. آڭنىڭ كۆڭللىرىدە اللە تەئالىنىڭ
 الوغلى، اللە دىن باشقە نىسەلەرنىڭ حقىر واهمىتىسىز ايكانلىغى
 اورنلاشۇدى. بىنئە اللە يوللىدە نى قدر اذا وجفا كورسەلرۇدە
 صبر ايتۇپ، حق يوللىدە ثبات ايتىدىلار. شۇلاي ايتۇپ دىنلورى
 قوتلەندى، اللەنىڭ رىضاسىنى امىد ايتۇپ خىشوع بىرلە عبادەت ايتەر،
 كىچىلرۇدە ذكر و استغفار بىرلە اشتغال قىلور بولدىلار. شۇل سەبەبلى
 اعتقادلورى و عادەتلورى ھىر تورلى فسادلردىن پاكلەندى.

پىغمبەر مۇز حىزرتلورى مەككەدە اون اوچ يىل طورۇپ مەدىنەگە
 ھىجرت ايتدى. ھىجرتدىن الك مەدىنە اھلىدىن بىر نىچە كىشى رسول
 اللەغە ايمان اوزرە بىعت ايتكانلر و مەدىنەدە اسلام دىنىنى بايتاق
 طارالغان ايدى.

رسول الله اوزىنىڭ صادق يولداشى ابوبكر الصديق رضى
 الله عنه بىرلە مەدىنەگە كىلگىچە، مەدىنە اھلى (انصار) غايت شادلىق
 بىرلە آڭنى قارشولادىلار، پىغمبەر حىزرتلورى انصارنىڭ اشراقىدىن
 و اوزىنىڭ ابيلىرى ياغنىدان قىرنداشلىرى بولغان بنو النجار قوناغىنە
 توشۇپ مەدىنەدە طورال باشلايدى. مەدىنەگە بىتكانچە قىبئەغە اينۇپ
 قىبئە مەسجىدىنى بىنا ايتكان ايدى. صوگۇرە مەدىنەدە اوزىنىڭ مەسجىدىنى
 بىنا ايتدى.

مەدىنەدىن دورت مەرتبە عمرە و بىر مەرتبە حج (حججۃ الوداع)

قىلدى . ھجرىتىدىن سوڭ مەدېنەدە اون يىل طوروب ، دىن اسلام
 اوزىنىڭ كمالىنى ئايرىشكانىچە خەلقى دىنىگە اوندەۋىندە دوام ايتتى .
 نھايت ، اللە تعالى : « اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتى
 ورضيت لكم الاسلام ديناً » آيتى بىرلە دىننىڭ او گىرەتلوب تامام
 بولغانلىغىن بىلدردى . بو وقتدە آدملىر گىرە گىرە بولوب اسلامغە
 كىرەلىر ، اسلام نورى بىرلە بتون يىر يوزى ياقتىرغان ايدى . مۇنە
 شۇنداق سوڭ اللە تعالى ، جىبىي محمد المصطفى حضرتلىرىنى ، اوزىنىڭ
 وعدە ايتدىكى رحىمىنى ئايرىشدرىر اوچون بو دىيادان آلوب
 «رفيق اعلى» گە طوئاشدرى . اول وقتدە پىغمبىر مۇزنىڭ ياشى ۶۳ دە
 ايدى . صلى الله عليه وسلم .

رسول الله دن سوڭ آنىڭ خەلىفەلىرى اللەنىڭ عىنايتى بىرلە دىننى
 طار اتورغە چىن كوچلىرى بىرلە طرىشدىلار ، كىوب شىرلىرىنى فتح
 ايتدىلر ؛ شولاي ايتوب اسلام دىنى جهاننىڭ بتون اطرافىنە طارالدى ،
 ھىر قايدە آنى سويوب واشانوب قبول ايتدىلر .

۶ - معجزه - قرآن .

رسوللارنىڭ معجزەلىرى اوز عصرلىرىندە گى ھىرلىرىنىڭ ايكى
 معروف و شائع بولغانىنە موافق بولا كىلگىلى كىدىن ؛ عربلىردە بىك
 آكلى و اوتكىن نەنلى خەلق بولوب ، سوزدە اوستالىق ، فصاحت
 و بلاغت بىرلە مشهور بولغانلىقلارنداق حضرت محمد المصطفى صلى الله
 عليه وسلم آلا رغە قرآن بىرلە تىخى ايتتى . يعنى پىغمبىرلىگىندە
 شىبھالەنسىلر قرآن اوخشاشلى بىر سورە كىترولرىنى طلب ايتتى .
 لىكن عربلىرىنىڭ ايكى بىلغىلىرىدە آكا نظىرە سويىلەۋدىن عاجز قالوب ،
 عىنادىن و درىست كوگىللىلىرى آنىڭ اللە كلامى بولۇۋىنە اشاندىلار .
 قرآن كىرىمىدە بىر نىچە جەھىدىن اعجاز باردى . شول جەھەدىن
 (۱) بلاغىتى . قرآن نھايت درجەدە بلىغ و گوزل اسلوبلى و بولابلاغى

عربلاردا گى بلاغت اسلوبلارنى اوستون بولوب، شعر، رجز
 (تاقماق)، سجع و خطابتلار گه باشقه روشده در: ۲) عبادات و معاملات ده
 كيرهك بولغان همه قاعدهلرني جيغان بولووي، بتون فضائلگه
 اوندوب، دنيا و آخرت اوچون كيرهكلى مصلحتلار گه ارشاد ايتمكلى؛
 ۳) قرآن، اوتكان زمانلار ده، حق يولدان چغوب، عادت و تقليد
 حكملرينه بيرلگان اتملرنك حاللريني حكايه قىلوب آلارنك
 حاللارنى عبرت آلورغه بويورادر. شول جهتدن قرآن اللهنك
 عالمگه الوغ بر حجتى بولا: ۴) قرآن كريم كوكللرده ياشوب
 بولوب آدملرنك بلولرى ممكن بولماغان نرسهلردن خبر بيرهدر؛
 ۵) قرآن اوزينك بلاغى برله اوچونى اوزينه تارتا و آنك
 كوكلينه محكم صورته تائير ايتيه؛ اوچونى ده طغلاوچى ده برده
 يالقميلار (۱)؛ ۶) قرآن هر تورلى تغيير و تبديلدن محفوظ بولوب
 زمانلارنك اوزگاروى و تللرنك اختلافينه قاراب هيچده اوزگار-
 مه گان؛ ۷) قرآننى حفظ ايتمك (يادلماق) ييگلدر. شولدر جهده كه
 عرب حفظ ايتكان كىي عجملرده قرآننى نيز حفظ ايتيه آلار. اما
 باشقه بر كتاب حقنده بوندای حال كورلمه مشدر؛ ۸) قرآن، حقنى
 ازله و تيكشرو يولنده، اوزندن لك معروف بولماغان كوب
 يوللار كورگاز مشدر.

خلاصه: بـو كتابنك معجزه ايدكىنه دلالت يوزندن شول
 كافى دركه، رسول الله عربلردن آنك اوخشاشلى بر گنه سورده
 سويله ولرن طلب ايتديكنده عربلر آگا معارضه دن عاجز قالديلار.
 حالبوكه عربلرده، سوز گه اوستالق، شعر و خطبه لرده مسابقه برله
 ممتاز بولغان آدملر نهايت در جهده كوب ايدى. بونك برله بر گه
 قرآن آلارنى عقلسزغه حسابلى، فكرلرينك خطا ايديكىنى بيان ايتيه

(۱) بوسوز آغلاب اوچولار حقنده غنه بولسه كيرهك. مترجم.

و معبودلار ينى تحقير ايتە ايدى. (آلارنىڭ آچولار ينى، غيبت و حميە جاھليەلار ينى قوز غانا و قرآنغە نظيرە يازارغە قزدر ايدى).
 عربلر قرآنغە مقابلە ايتەرگە نيقدر اوزاق وقت اجتهاد ايتسەلر دە مشقتلرى بوشقە چقدى، عاجز لکلرى ظاهر بولدى. قرآن آلارنىڭ سوزلرندىن اوستون چغوب، آنىڭ حکمى بتون حکملرگە غلبە ايتدى.
 باشقە پيغمبرلرنىڭ معجزەلرى اوز و قتلر يئە مخصوص بولدىغى حالده، قرآن قيامتکە چە دوام ايتکان معجزە بولوب قالدى.
 قرآن كريم فضائلنىڭ هيچ برينى قالدر ميچە آچق بيان ايتديکندىن و بارچە ايندگو اشلرنىڭ اصللر ينى كورسەتديگندىن، الله تعالى محمد صلى الله عليه وسلم برله نبوتكە خاتمه چيكدى، حضرت محمدنىڭ بتون آدملىرگە رسول بولوب ييەر لوى برله رسالت تمام بولدى.

رسول الله حضرتلر ينىڭ پيغمبرلىگىنى اثبات اوچون قرآن معجزەسى كافي ايسەدە، الله تعالى آگا نبوتينه دلالت ايتکان باشقە علامتلر دە ييرمشدر، كە كتب حديث و الوغ سیر كتابلار نىدە آلار مفصل بيان ايتلمشدر.

۷ - بعض وصيتلرى .

رسول الله صلى الله عليه وسلم كور كام خلقلى و گوزەل ادبلى بولورغە بويورا، دائما اللهنى ايسدە طوتوب آگا طاعت ايتەرگە، آشكار و ياشرنده اللهدن قورقوب آنىڭ رضا سىنى كوزەتورگە قزدر ايدى. هيچ بر نمازنى قالدر ميچە رعايە برله وقتندە اوقورغە، زكاتلرنى ييررگە؛ عموما خاتونلار توغرىسندە اللهدن صاقلانورغە و هر كشىگە اوز ينىڭ خاتونلارى آراسندە تيگزلىك قىلورغە بويورا ايدى. دخى قرنداشلىك و ياقىلغى صاقلارغە، فقير و يتىملرگە مرحمتلى بولورغە، درست سوزلى و اشانچلى بولوب، خيانت ايتمەسكە،

تواضعلى و يوشاق سوزلى بولورغە قوشا؛ آچولانستو و دشمانلانو
 و حسد قىلىشودان، دوستلغنى كىسو، يراقلاشودان؛ فسق، تكبرلك،
 يالغان سوز لردن؛ ربا آشاو، زنا، ايسر تكچ اچو، يالغانغە شاهد
 بولودان؛ كشىنى آرتندە يامانلاو (غىبت)، سوز يورتوب كشى
 آراسىنى بوزودان؛ خيانت و هر بر يامان اشلردن شدت برله
 طيا ايدى.

دخى، نى قدر آچى بولسادە حقنى سويلەرگە، الله حقندە هيچ
 بر كمنك شلته سندن قور قماسقە تو صيه ايتە ايدى. قر آن او قورغە
 و آنى آكلارغە طرشورغە و اوزىنك تعليماتىنى، سنتلرىنى صاقلارغە
 ھمدە حكمت اھلىنە و دىنىنى آكلانغان آدملىرگە قاتشوب استفادە ايتەرگە
 تر غىب ايتە ايدى.

فقيرلرنى آشاتورغە، اوچراغان بر كشىگە سلام بىررگە؛
 كىچلردە، كشىلر يوقلاغان چاقدە، نماز او قورغە بويورا و بو
 اشنك بىك ثوابلى و سعادت ابدىه گە يول ايدكىنى سويلى ايدى. هر
 سوزدە و اشده راستلق، طوغرىلق، اشانچلىق ھمدە وعدەلرگە
 و عهدلرگە وفا ايتو برله امر ايتە؛ رزق از لھر اوچون ايرتە
 طورورغە، كسبكە كوچى يىتكان كشىنى اوزىنك قول كوچىندىن
 اشارغە قرقدرا و: «ھىچ كم، اوزى اشلەب طابقان طعامدىن
 خىرلىرەكنى آشى آلدى» دىه ايدى. اولچەولرنى كامل ايتوب، ھىچدە
 خيانت قىلماسقە قوشا و: «خيانت قىلغان كشى بزدن تو گل» دىب
 ايتە ايدى.

دخى «ھر آورونك بردواسى بار» دىوب، آورولاردان
 دوالاتورغە، بىندەنك قولىندان كىلە طورغان بتون سىبىلرنى بىرىنە
 يىتكىرگاندن صوك مقصودنك حاصل بولووى حقندە الله تعالى گە توكل
 قىلورغە بويورا ايدى.

صارانلقدان طياء، مال چيوب آصراو - او طدان بولغان مهر
ديب ايتة ايدى . ميت كه نو حه قيلو (صبر سز لانوب، قچقروب
يغلاو) دان نهى ايتة، اول اشنگ جاهليت ائرى ايكانلنگن بيان ايتة
ايدى . كسيلرنك ايك حرام بولغانى - ربا، آشاغان آشنك ايك يامانى
يتيم مالى ديه ايدى . ضعيفلر گه ياردم ايتەر گه، ظالمنى ظلمندن طيارغە،
مظلومگە بولوشورغە ديملى ايدى .

آدملرنك عورت و عيبلرن تيكشرمە سكه، آندى نرسه لر نى
قابلا رغه قوشا ايدى . دين او گره تور او چون چيت شهرلر گه
سبەر گان كشيلىر ينه : تعليم اشنده هيچده چيتنك قيلماسقه، ممكن قدر
يگلك قيلور غە توصيه قىلاو : «يگلك قىلگنر ! سويندر گنر، آدملرنى
علمدن بيز درمه گنر ! آغرلق و چيتنك قىلو سز لر گه لايىق تور گل»
ديه ايدى .

مابعدى بار .

ن . ب .

معارف (مابعد)

دو غار علم و معارف دن سعادت

جهان سفلى قالور جهل اولسه عادت

اولايدى خلق عالم جمله عالم

بو تون دنياده قالماز دى مظالم

عدالت شرط ايسه عرفان كر كدر

جهول اولمق ظلوم اولمق ديمكدر

جهالتدن كم ايلرسه توفى

كورر فضل الهيدن ترقى

جهاز علمى احراز ايتسه انسان

اولور كارى ايكى عالمده اسان

سعد الدين سري [جريدة صوفيه]

بالالارغە يازو ئويرەتودە معلم افنديلەر گە جيگگلك،

مكتب شاگردلرينە زور سويىچ !!!

رسملى انشاء درسلرى

۲نچى بولك باشى و ۲نچى بولك نك دوامى اولارق ۲جزءدن عبارت بولوب باصلوب چقدى.

«رسملى انشاء درسلرى» نك مندرجاتى: مادهلرنى صنفلرغە آيرو - مادهلرنى و آالارنك فعل هم صفتلرينى تحليل، مقايسه، تشبيه هم تصوير - طابشماق هم ذهنى و عملى مسئلهلرنى حل و ايضاح قىلو - رسملرگە قاراب پلان بويىچە هم پلانسز فكر يورتو - پلانلى و پلانسز موضوعلر - بالالردن موضوع ئوچون پلانلر ترتيب قىلدرو - حكاية و شعرنك معنى و عبارەسندە تقليد معنى اوزگار توب عبارەدە تقليد - طبيعى و صناعى مادهلرنك جنس و صنفلىر حقدە تورلى ملاحظات و آالارنى بيان هم بولارغە اوخشاشلى باشقە تمرينات.

«رسملى انشاء درسلرى» اصول تعليم گە هم تل اسلوبينە موافق روشدە پيدا گوگىكا علمندن خبردار معلم عباس افندى سيفالين طرفندن ترتيب ايتلوب «ملت» كتيخاناسى طرفندن نشر ايتلمشدر.

«رسملى انشاء درسلرى» نك ۱نچى جزئى ۱۲تىن، ۲نچى سى ۲۰تىن در. ابكى بولك نك برگە توبلەنگانى ۳۰تىن. كوباەب آلوچيلرغە اسكيدكە. مذکور اثر ميدان انتشارغە قويلوى بلەن مشهور مكتبلىر طرفندن قبول ايدلدى.

مرکز سوداسى قزان، شعبەلىرى اوفا هم مينزەلە ايجون آدریس:

КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО „МИЛЛЯТЪ“

قرانده ۱۵ كوندەبر چغا تورخان دینی، ادبی، علمی

الدین والادب

مجله سینہ ۱۳۳۲ سنہ ایچون مشتری دفتر آچق.

آبونتہسی اولگیجہ	بر یلق	۳ صوم
یارم یلق	۱	۵۰ تین
نسخہسی	—	۱۵ تین

جله نك اداره خانہسی قرانده «ملت» مطبعہسی یورطندہ بولوب

КАЗАНЬ, РЕДАКЦІЯ „ДИНЬ ВА АДАБЪ“, ДРИС:
ПРИ ТИПОГР. „МИЛЛЯТЬ“

یاایسه توغری «ملت» کتبخانہ سینہ مراجعت ایدلسهده جائز.

آدریس: „МИЛЛЯТЬ“ КАЗАНЬ